

HEGYHÁTSZENTMÁRTON

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE
2017

Jóváhagyva: 66/2017. (XII.29.) Képviselő-testületi határozattal

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés, köszöntő

2. Hegyhátszentmárton bemutatása - Általános településkép, településkarakter

Fekvése

Településszerkezet kialakulása, gazdasági élet és szerkezet összefüggése

Intézményellátottság

Külterületi majorságok

Intézmények, sportpálya

Nem igazán illő ház

Utcarendszer, telekszerkezet

Telkeken belüli épületelrendezés

3. Örökségünk - A településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Régészet

Műemlékek

Épített örökség helyi védelme

Egyedi tájértékek

Egyéb településképi értékek

Természeti, táji értékek

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és a településkarakter bemutatásával - településképi szempontból meghatározó területek

Történeti településrész

Átalakuló településrész ek

Beépítésre nem szánt területek

5. A településkép minőségi megformálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója, - utcák, terek, közparkok, közkertek - Történeti, átalakuló településrészeire nézve

Telepítés

Magasság

Tetőforma

Anyaghasználat, színek

Kerítések, térfalak

Műszaki berendezések

Kertek

Beépítésre nem szánt területek

Közterületek településképi útmutatója - Utcák, terek, közparkok, közkertek

6. Jó példák bemutatása: épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés) kerítések, kertek, zöldfelületek

BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

A kézikönyv mind a helyben lakó, mind az idelátogató érdeklődő, tájékozódni kívánó emberek számára a település bemutatásával, az értékek megismertetésével tárja fel az épített környezet szépségeit. Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása. Nem típusmeghatározás, hanem a települések egészében fellelhető településszerkezeti, beépítési és építészeti hagyományok, a hagyományt őrző építészeti jelleg meghatározása.

A jellegzetes épületek közé a szegényparaszti, paraszt-polgári (pl. a kisvárosi eklektikus polgárház mintára épített épületeket), lakóházakat, üzletházakat, plébánia és lelkészlakokat, régi iskolákat kocsmákat, ipari emlékek közül a malmokat, gabonatórolókat is számba vettük, ezeket a település karakteres építményeinek tekintettük. Az épületek minősítését helyszíni utcafényképi és egyes esetekben udvari szemrevételezéssel végeztük és fényképfelvételekkel igazoltuk. Számba vettük a kastélyokat, kúriákat, a volt uradalmi –tehát nem a falu társadalmához tartozó lakó-, és gazdasági – majorsági épületeket, volt cselédházakat, magtárakat stb.

A kézikönyv a jogszabály alkotói szerint nem egy merev lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van a környezetével, szomszédjaival, településével. A bejárati kapu, kerítés, a növényzet is meghatározója a települési karakternek ezért fényképfelvételeinken ezekre és a településen belüli különleges építészeti és tájképi látványokra is tekintettel voltunk.

HEGYHÁTSZENTMÁRTON BEMUTATÁSA ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER

Fekvése

Vas megye délnyugatra lenyúló részében található, az igazgatási területet északon a Rába folyó határolja. Beépített területe az igazgatási terület északkeleti részén van. Hegyhátszentmárton „zsákfalu”. A megye egyik legfontosabb közlekedési útvonala az ország belseje és külföld felé a 8. sz főközlekedési út, melyet Iváncon és Csákánydoroszlón áthaladva érhetünk el kb. 7 km távolságra. A 7451 j Magyarszombatfa - Csákánydoroszló ököút Ivánc belterületén ágazik el Hegyhátszentmárton irányába, ez a 74173 j bekötő út. Körmend 16 km, Óriszentpéter 15 km távolságban van.

A megye közlekedésfejlesztési tervében szerepel a Rábagyarmat - Ivánc összekötőút megépítése, de ez a Hegyhátszentmárton mellett húzódó mély völgy átszelése miatt nem reális, csak túraútként képzelhető el. Földúton Rábagyarmat és Kondorfa is elérhető gyalog, kerékpárral, vagy mezőgazdasági gépjárművel. Személygépkocsival nem járható. Az Órségi 5-ös kerékpár-túraútvonal Ivánc irányából bevezet a településre, majd fordul vissza Ivánc felé.

Érkezés Hegyhátszentmártonba

Településszerkezet kialakulása, gazdasági élet és szerkezet összefüggése

Hegyhátszentmárton Árpád-kori település. Első temploma feltehetően még a 13. században épült. A 16-17. században az Ivánczy család tulajdona, amelynek egyik tagja, Ivánczy Péter az 1500-as évek első felében a település északi részén kisebb várkastélyt épített. A kastély 1580 körül elpusztult, de árkai, sáncai ma is jól láthatóak. Középkori temploma, amely a temetőben állt, elpusztult. Kapu-timpanonjának töredéke a jelenlegi templomban látható. A mostani templom 1905-ben épült.

Gazdasági élet: korábbi időkben TSZ gazdálkodás volt – 4-5 istállóban állattartás: kacska, sertés, tehének, birkák, libák tartása volt jellemző. A volt TSZ majorban jelenleg lovakat tartanak.

Magánházaknál lovat, kecskét, birkát, baromfit és méheket tartanak.

Külterületi majorságok

A község nyugati belterülethatára mellett található volt TSZ majorról a gazdasági élet c. fejezetben már volt szó. Zártkerti részek, szőlők, pincék nincsenek. A jelenlegi lakosság 73 fő. A településkép tiszta rendezett. Az infrastruktúra ellátás részleges, villany, víz, gáz be van vezetve. szennyvíz hiányzik.

Intézmények

Óvoda helyben nincs, az ivánci Napközi Otthonos Óvodába hordják át a szülők a gyerekeket. A Csaba József ÁMK Ivánci Tagóvodája /Ivánc, Petőfi S. u. 6./ 20 férőhelyes, a kihasználtsága 100%-os. Megfelelő zöldfelülettel rendelkezik. Iskola sincs. Csákánydoroszlóba, a Csaba József Általános Iskolába járnak a gyerekek menetrend szerinti autóbusszal. A háziorvosi ellátás vegyes (felnőtt és gyermek háziorvosi ellátás egyben): Ivánc, Petőfi S. u. 6. szám alatti rendelőben. Gyógyszertár Csákánydoroszlóban található.

Könyvtár – a megyei Berzsenyi Dániel Könyvtár szolgáltatásainak igénybevételével - a megyei könyvtárral kötött megállapodás alapján - kerülnek a községben könyvtári szolgáltatások biztosításra.

Művelődési Ház - a régi iskola épülete

Sportpálya

Az Ivánci Községi Sportkörbe jelentkezhetnek a futballozni vágyók. Az önkormányzatnak van egy füves területe, ahol labdajátékokat lehet játszani. Itt szoktak a gyerekek játszani, focizni, hinta is van. Közösségi rendezvények színtere.

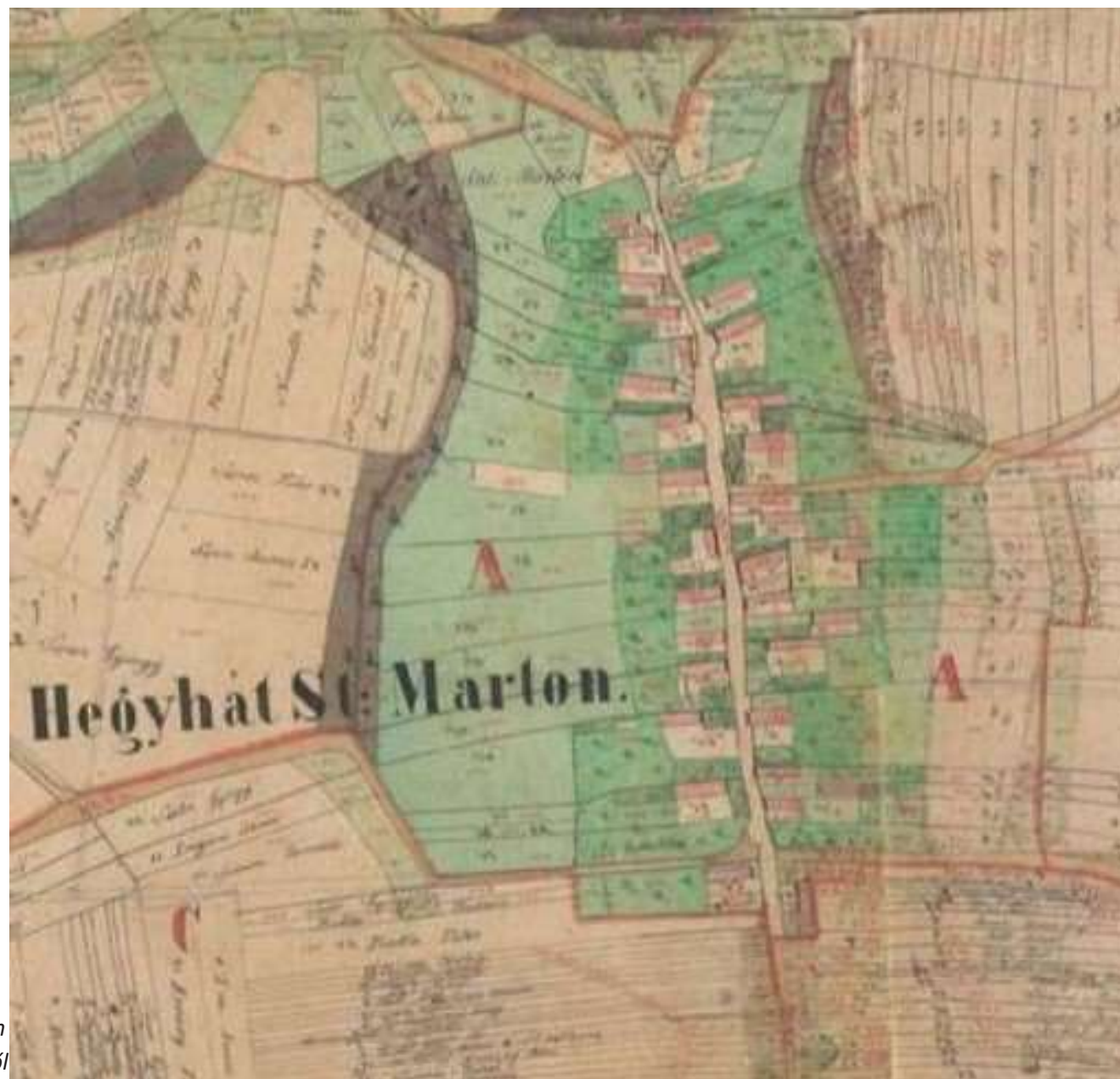

Nem igazán illő ház

A templom mellett áll egy jelenleg használaton kívüli épület, amelyben korábban virágbolt működött, színe, fém hullámlemez borítása, lapos teteje nem illik a községképbe.

Utcarendszer, telekszerkezet

*Kivonat Vasvármegye 1860-ban
készült kataszteri térképéből*

Légifotó a mai állapotról

Gyakorlatilag egyutcás település, az észak-déli irányú Fő utcáról nyílnak kétoldalt a lakótelkek. Az alsó harmadában keresztezi egy kelet-nyugati út, azonban ez nincs beépítve, keleten Iváncsal köti össze a települést, nyugaton egy közelben fekvő majorhoz vezet.

Az eltelt 150 év alatt alig változott. A kataszteri térképen a major még nem létezik, az ivánci út nem egyenesen halad át a községen, hanem déli irányban megtörik. A telkek a Fő utca két oldalán fésűsen helyezkednek el.

Telken belüli épületelrendezés

Az épületek oldalhatáron állnak előkert nélkül, vagy kevés előkerttel. Többnyire hajlított házak, előfordul egy két hosszúház és kockaház is. A gazdasági épületrészek többnyire egybeépültek a főépülettel, de több esetben ugyanazon az oldalhatáron elkülönülve beljebb állnak a telken.

ÖRÖKSÉGÜNK

A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLÉKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK

Régészet

Iváczy Péter, Szentmárton egykor volt földesura az 1500-as évek első felében a falu északi részén kisebb várkastélyt épített. A törökök a 16. század végén felégették, mára csak növényzettel benőtt romjai, az egykori várárok és sáncok egy része látszik.

Műemlékek

A település közigazgatási területén műemléki védelem alatt álló ingatlan nem található.

Épített örökség helyi védelme

A községre nem készült településrendezési terv, így nem történt részletes értékvizsgálat sem amely alapján kijelölhető lett volna a helyi értékvédelemre méltó terület és épületek köre.

Egyedi tájértékek

1. Templom, Fő u. 1 (1 hrsz.)

Római katolikus templom, román kori elpusztult templom kapujának timpanonja van benne elhelyezve.

A falu egykori, a Rába feletti dombtetőn épített temploma a Gatal nemzetség Lugos-patak völgyében települt falvainak plébánia egyháza volt. A 13. században épített Szent Márton tiszteletére szentelt templom a mai temető területén állt. Innen került elő egy félbetört „Agnus Dei”-t ábrázoló kaputimpanon, amelyet a művészettörténészek a jáki építőműhely működésével hoznak kapcsolatba. A követ a falu közepén 1887-ben épült ma is álló templom karzata alatt őrzik.

A Szent Márton templom a török hódoltság alatt rommá lett, harangjait ellopták, majd a rom köveit az őriszentpéteri templomerőd javításához hordták el. Az utolsó maradványokat a 18. században Sigray Károly beépítette a frissen helyreállított ivánci templomba. Az új templomot 1887-ben a falu déli végén építették fel. Főoltárképén az amiens-i jelenet látható, amikor a lovon ülő Márton megosztja köpenyét a koldussal. Az oltár Szent Péter és Szent Pál szobrai 1994-ben restauráltak.

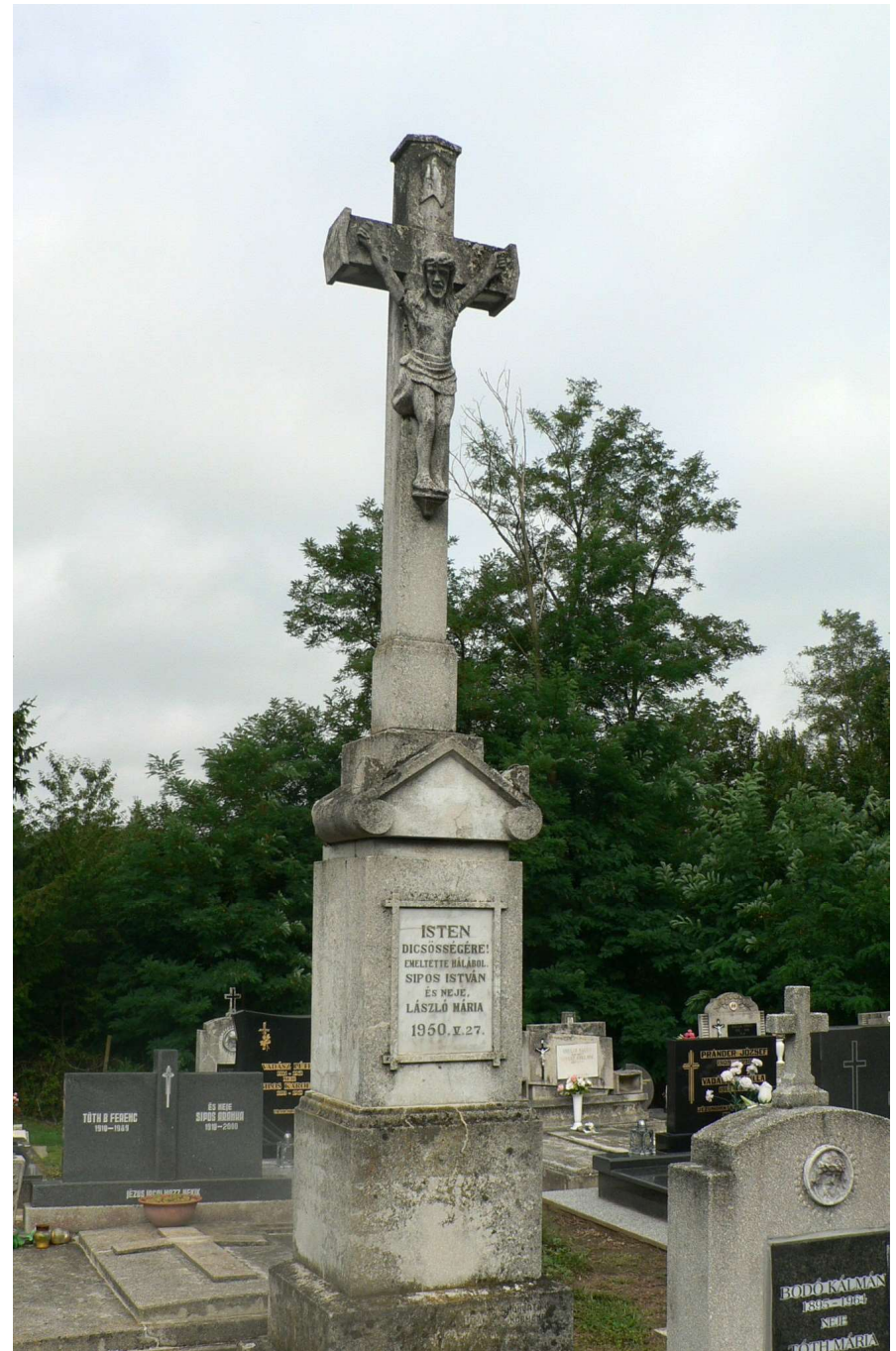

2. Feszület, község központ (35/2 hrsz.)

Kőből faragott feszület

3. Feszület, temető (36 hrsz.)

Kőből faragott feszület

4. Emlékmű, templom mellett (1 hrsz.)

Műköből készült I.-II. világháborús emlékmű

5. Facsoport, falu É-i végében lévő erdőterület (017/58 hrsz.)

*Tölgy-bükk erdő megmaradt
évszázados maradvány fái*

6. Beerdősödött Rába magas part, falu északi végében lévő erdőterület (017/58 hrsz.)

*Tölgy-bükk erdő megmaradt
évszázados famaradványai*

7. Rába menti vízmosás, falu északi végében lévő erdőterület (017/58 hrsz.)

*A falu északi széléhez csatlakozó mély,
beerdősödött vízmosás*

8. Major, Rábagyarmat és Hegyhátszentmárton között sárga turista jelzésen (072/18b hrsz.)

*A 18. sz.-tól Németfalumajor, jelenleg
Császártanya néven ismert épület*

9. Halomsírok, a Lugos-patak völgyében húzódó kék turista jelzésen (063/2 hrsz.)

6 db római kori halomsír, nagyrészt feltáratlanok

Egyéb települési értékek

Szent Márton faragott szobra a templom előtt

Természeti, táji értékek

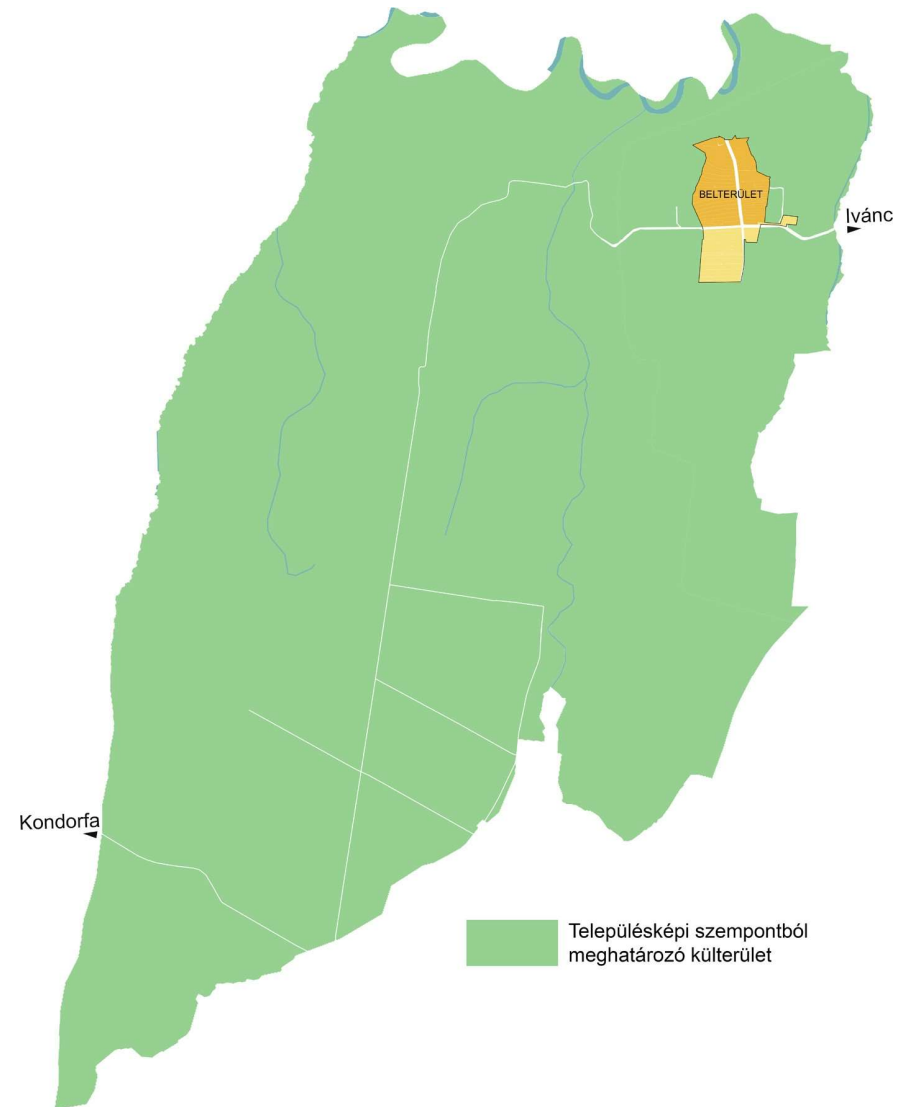
Hegyhátszentmárton külterületei többszörös védelem alatt állnak: Órségi Nemzeti Park része, Natura 2000 területek, Országos Ökológiai Hálózat területei. Ezáltal pedig tájképi szempontból kiemelten kezelendők. Értékes látványelemekkel gazdagítják a település arculatát a táji értékek. A település körüli táj döntően dimbes-dombos jellegű, amelyeket főként erdők borítanak. Az enyhe lejtésű, illetve sík területeken a mezőgazdasági művelés a meghatározó.

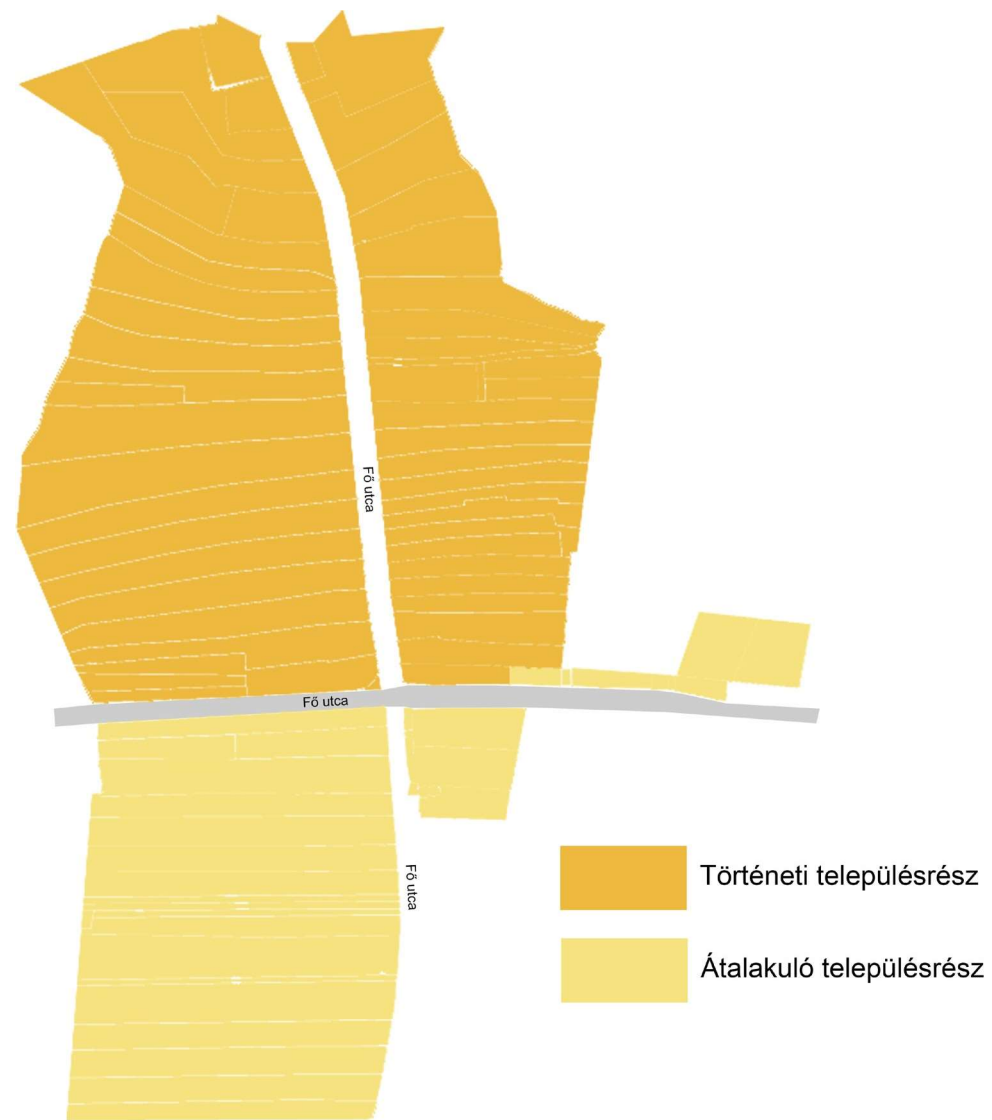
A települést északról határoló Rába folyó és az ebbe torkolló Lugosi-patak meghatározó tájeleme a község külterületének. A kanyargós vízfolyások étellel töltik fel a tájat. Körülöttük galériaerdők húzódnak, amelyek szépen tagolják a szántóföldeket és bekapcsolódnak a nagy kiterjedésű erdőkbe, ezáltal egységes zöldfelületi rendszert képezve.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ, ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA, A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS A TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

Belterület településképi tagozódása

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

A történeti településrészek a legrégebben beépült községmagok, az 1856-1860 között készült vármegyei kataszteri térképek alapján lettek lehatárolva. A beépítési mód oldalhatáron álló. Az épületek formája hosszúház, vagy utcavonalon hajlított ház. A gazdasági épületek egybeépültek a lakóépülettel, vagy ugyanazon a telekhatáron állóan beljebb helyezkednek el. Az előkert mérete változó a nullától hozzávetőlegesen 2,0 mélységig.

A tetőgerinc hosszúház esetében utcára merőleges, hajlított házon utcával párhuzamos, majd az udvari szárnyon befordul utcára merőleges irányba. Csonka kontyot vagy teljes lekontyolást gyakran alkalmaznak. A tetőhajlásszög 30-45°.

A kerítések változatos anyagúak és formájúak. Tömör falazott kerítés egy helyen található.

Rálátás a Fő utca, ivánci út kereszteződéséből

ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRESZEK

Később beépült településrészek. A beépítési mód itt is oldalhatáron álló. Az épületek formája hosszúház, vagy utcavonalon hajlított ház. A gazdasági épületek egybeépültek a lakóépülettel, vagy ugyanazon a telekhatáron állóan beljebb helyezkednek el. Sok esetben a lakóházat átépítették, megmaradt viszont a régebbi gazdasági épületrész. Az előkert mérete változó a nullától hozzávetőlegesen 5,0 m mélységig.

A tetőgerinc hosszúház esetében utcára merőleges, hajlított házon utcával párhuzamos, majd befordul utcára merőleges irányba. Csonka kontyot vagy teljes lekontyolást gyakran alkalmaznak. A tetőhajlásszög 30-45°. A kerítések változatos anyagúak és formájúak.

A Fő utca déli vége

A Fő utca északi vége

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNTTERÜLETEK

Beépítésre nem szánt területek között a legjelentősebb kiterjedésűek a külterületi mezőgazdasági, erdőművelési területek, amelyek megjelenésükkel nagyban formálják a település képét. A szántóföldek egyhangúságát oldja fel a különböző növénykultúrák váltakozása, a mezsgyerendszer, illetve az erdősávok. A jellegzetes őrségi táj képéhez hozzátartoznak a kiterjedt erdőfelületek is. A dombok oldalát sok esetben gyepek borítják. Fontosak a vízfolyást kísérő galériaerdők is, melyek jellegzetes fajkészletükkel növelik a táj diverzitását, változatosságát. A település képéhez hozzátartoznak a külterületi gazdaságok is, köztük a lovas majorok.

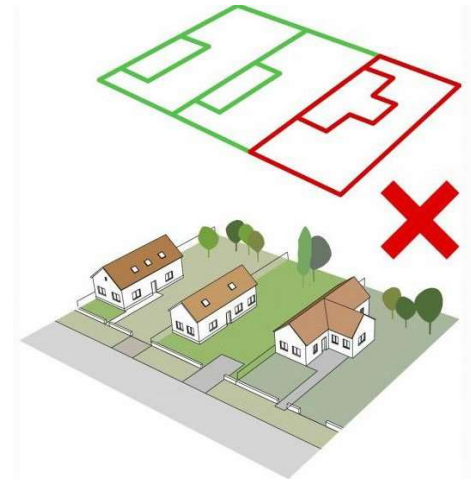
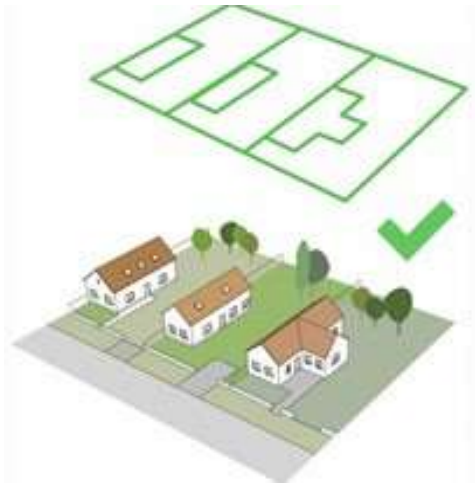
AJÁNLÁSOK

A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI MEGFORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

Telepítés

A beépítési mód oldalhatáron álló. Új beépítésnél az előkert méretét az utcaszakaszon kialakultnak megfelelően kell megállapítani.

Magasság

Új beépítés esetében az utcaszakaszon meglévő épületek magasságához kell illeszkedjen az építendő épület magassága.

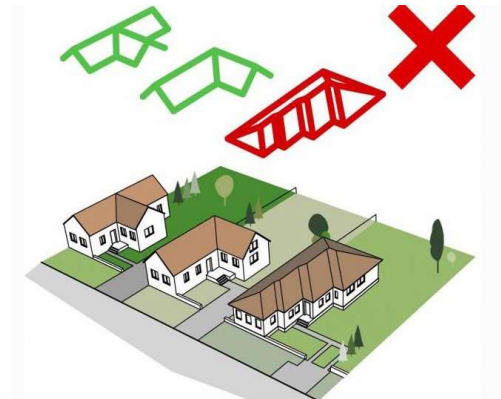
Tetőforma

A tetőforma és tetőgerinc az utcai, visszaépített épületrészen az eredetinek mindenben meg kell, hogy feleljen. Ezen a szakaszon tetőtér beépítés esetén amennyiben térdfal nem volt, azt nem lehet alkalmazni, a bevilágítást síkban fekvő tetőablakokkal kell megoldani.

Új beépítéseknél a tetőhajlásszög 35-45 fok között legyen.

Nem ajánlott az épület túlzottan tördelt, számtalan tetősíkból összeállított fedése.

Anyaghasználat, színek

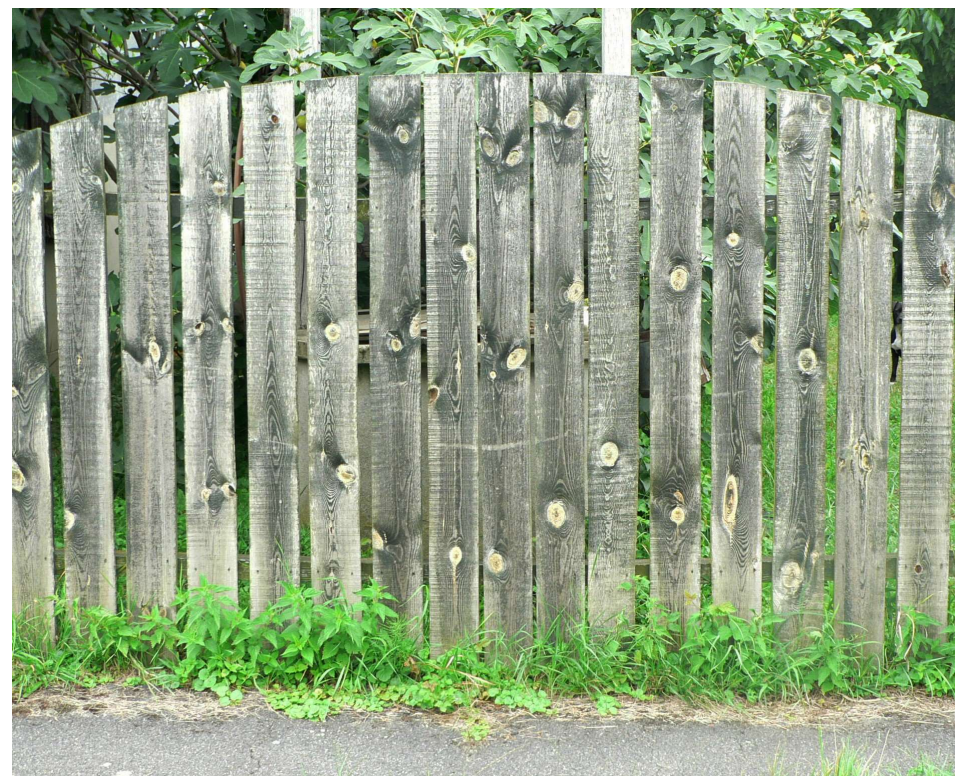
A történelmi településrészekben hagyományos építőanyagokat kell alkalmazni: simított vakolat, barnára pácolt fa nyílászárók. A tetőhéjzat hagyományos színű cserép lehet. Az élénk, hivalkodó színezés nem engedhető meg.

A nyílászárókat a hagyományosnak megfelelően a könyöklőpárkányig kell keretezni, félmagasságban abbahagyni nem ajánlott. A lábazat az utcai fronton kőburkolatú vagy simított beton lehet.

Kerítések, térfalak

Oszlopos, a lábazat felett áttört kerítés építése ajánlott, új simavonalú tömör, zárt nem.

KERTEK

A kert a házhoz szervesen kapcsolódik, és egyben nyit a „külvilág” felé is. Minden téren többfunkciós, hiszen átmenet a természet és az épített között, kikapcsolódásunk, pihenésünk vagy éppen kisebb-nagyobb munkálataink helyszíne, reprezentatív és intim. Egyszóval a jó kert valóságos idilli hangulatot kelt a lakójában, csodálójában. Növényalakalmazásnál is számos szempontot kell figyelnünk. Próbáljuk megóvni telkünk régi, egészséges fáit, és hozzájuk igazodva ültessük az újabbakat. Vigyázzunk a megfelelő méretekre, hogy a választott növény nérete kisőbb se jelentsen fenntartásbeli, funkcionális és egyéb problémákat.

A hagyományos parasztkert idilli hangulatú. A történeti településrészen jellegzetesen háromosztatú kertek dominálnak: díszesebb elő- és oldalkert, gazdasági udvar veteményessel és gyümölcsös. Minden tekintetben törekedni kell az egységesség képzésére és megőrzésére. A kertekben megtalálható kerek kutak, régi pajták, ólak nagy értéket jelentenek a településen.

A hagyományosan művelt kertekben szépen megfér egymás mellett a gyümölcsös, a konyhakert és a díszkiültetés. A rendezett formában egymásra helyezett tüzelőfák látványa is karaktert ad a kertnek. Igyekezünk megőrizni a korábban kialakult kerti arányokat. Egy-egy szép, koros fa kiemelkedő eleme kertünknek. Nyáron árnyékukba húzódva gyönyörködhetünk a szépen ápolt gyeppen, a gazdagon virító virágokban.

Karakteres megjelenést tükröznek az idős, értékes gyümölcsfák. Próbáljuk megóvni telkünk régi, egészséges fáit. Újak telepítésénél részesítsük előnyben a környéken jellegzetes régi fajtákat: például az almák közül a batult, a fehér pogácsalmát, a babalmát, a rétesalmát, a tökalmát, a vasalmát, a leánycsöcsű almát, a darázsalmát, körték közül a búzaérőt, zöld körtét, szilvák közül a hosszú szilvát, a duránci szilvát, a cseresznyék közül a fekete és fehér cseresznyét. Az őrségi régi porták elmaradhatatlan eleme a szőlőlugas, amelyre direktermő fajtákat - pl. Kormin, Othello, Izabella- futtatnak fel nagy kedvvel. A külterületeken gyakran találkozhatunk tökföldekkel, míg korábban az állatok miatt természetek tököt, manapság a magjából kinyert olajnak van nagy kultusza, vendégcsalogató kulináris értéke.

ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRESZEK

Telepítés

A lakóegység átépítése esetén az előkert méretét az utcaszakaszon kialakulnak megfelelően kell megállapítani. Az utcai homlokzat szélessége keskenyebb telkeken az országos előírások szerinti oldalkert méretének megtartása mellett lehetséges érték, szélesebb telkeken legfeljebb 12,0m lehet.

Magasság

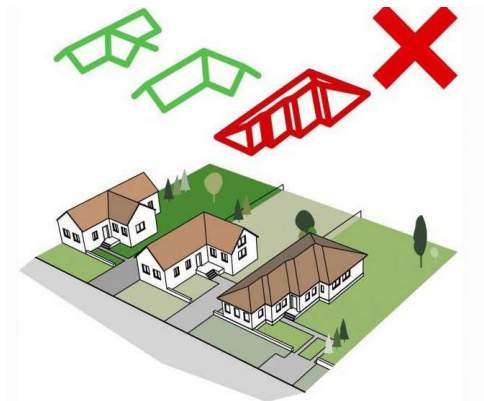
Új beépítés esetében az utcaszakaszon meglévő épületek magasságához kell illeszkedjen az építendő épület magassága.

Tetőforma

A tetőforma és a tetőhajlásszög az utcaszakaszon kialakulthoz illeszkedően határozandó meg. Tetőtér beépítés esetén az utcai tetőfelületen legfeljebb 2 síkban fekvő, vagy függőlegesen álló, tetőhéjazattal fedett kiugró ablaképítmény helyezhető el. A tetőhéjazat hagyományos színű cserép lehet.

Nem ajánlott az épület túlzottan tördelt, számtalan tetősíkból összeállított fedése.

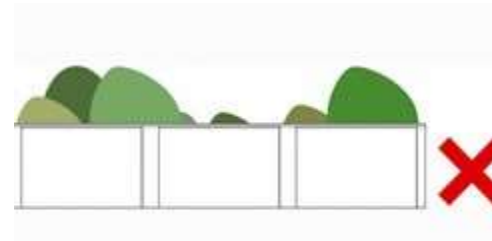

Anyaghasználat, színek

A homlokzaton is az általánosan használt építőanyagokat ajánlott alkalmazni, a lábazattól eltekintve legfeljebb kétféle burkolóanyag használatával. Az élénk, hivalkodó színezés nem ajánlott.

Kerítések, térfalak

Műszaki berendezések

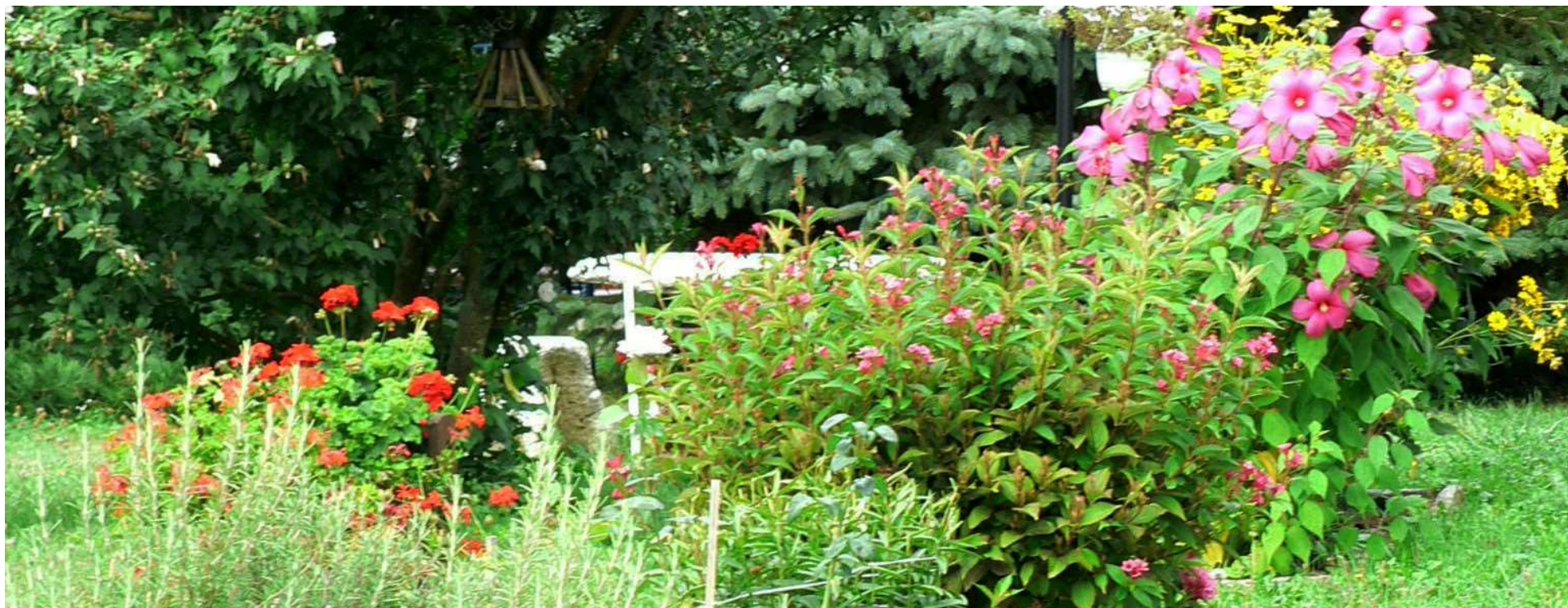
Műszaki berendezések, épületgépészeti elemek nem, vagy csak rejtetten jelenhetnek meg a közterületről látható homlokzati felületen

A történeti és átalakuló településrészekben a teljes település ellátását biztosító felszíni energiaellátási és elektronikus hírközlési sajátos építmények, műtárgyak nem helyezhetők el. Amennyiben műszaki okból létesítésük nem kerülhető el, abban az esetben a létesítmény sajátosságának megfelelően utcaképhez illő épületen belül kell elhelyezni, vagy takaró növényzettel körbevenni, vagy terepszint alatt (aknába) telepíteni.

KERTEK

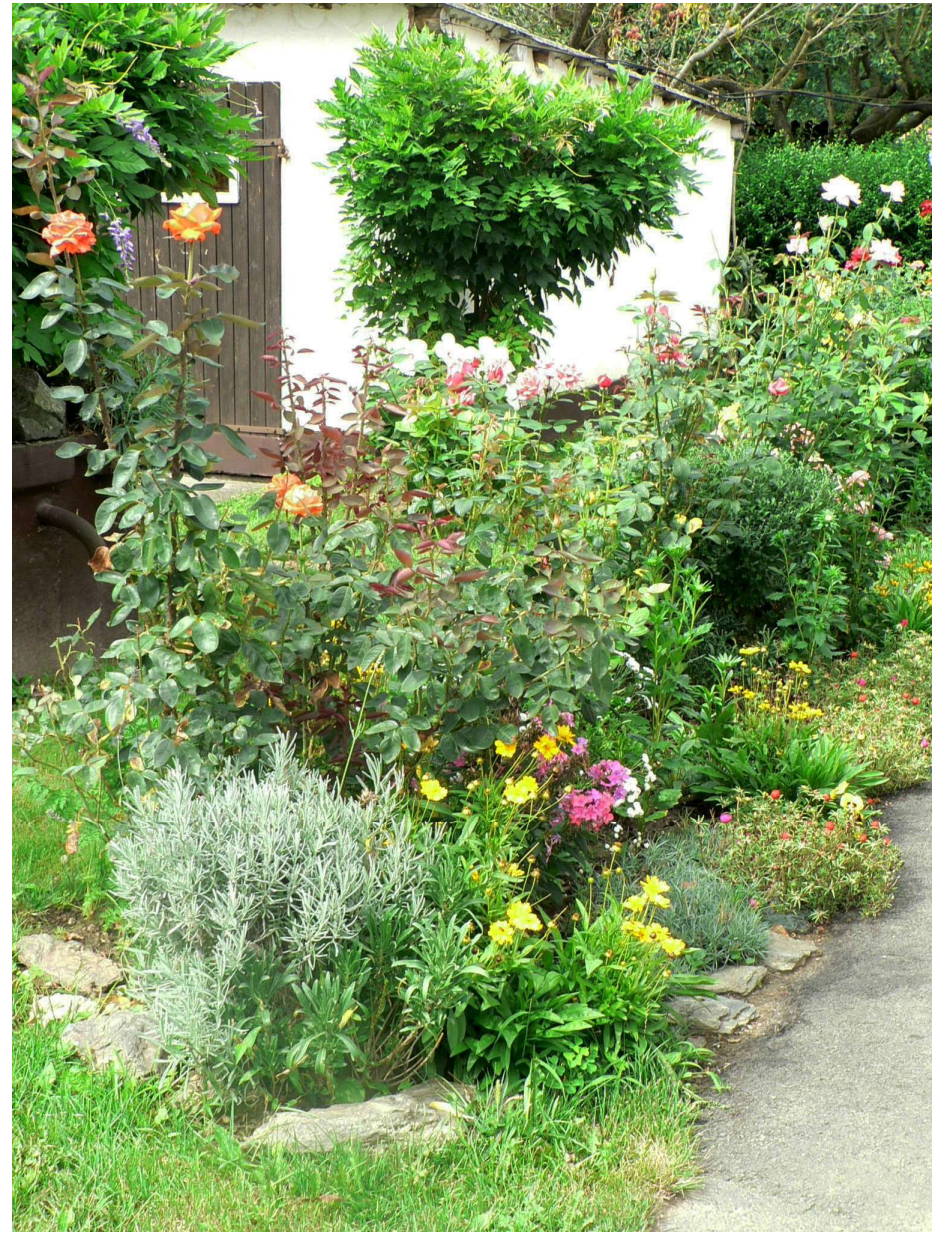
Míg a történeti településrészen a hagyományos háromosztatú kertek a jellemzők, addig az átalakuló településrészen a hagyományosak mellett már egyre több olyan kerttel lehet találkozni, ahol a díszkert funkció hangsúlyosabb, az állattartás, baromfi udvar hiányzik, kisebb a veteményes kerti rész, és gyakran hiányzik a jól elkülöníthető gyümölcsös.

A kert fontos része az intimitás és reprezentativitás közti összhang megteremtése, a lakók igényének kielégítése, miszerint inkább díszítő vagy inkább haszoncélú vezérlik kialakítását. A díszes kertrészbe bátran válasszunk évelőket, hagymásokat, egynyáriakat - őszirózsza, szarkaláb, hortenzia, rozmaring, zsálya, árnyékliliom, sásliliom, krizantém, körömvirág, árvácska, büdöske, tátika - amelyeket kis cserjékkel, esetleg örökzöldekkel kiegészítve tehetünk még mutatósabbá. A megfelelő összhang megteremtésére figyeljünk a fajok választásakor, de ne féljünk a színes virágkavalkád kialakításától se. Egy szép előkert lehet kissé homogén színösszeállítású, de egyben változatos is, illetve lehet egymással harmonizáló, de mégis nagyon eltérő színű is. Egy szépen rendezett porta nem csak figyelemfelkeltő, hanem gondozójának öröm, felüdülés is, aki nem csak a munkát látja benne, hanem lelkesedéssel műveli és ápolja azt.

Az átalakuló kertekben ötvöződik a „régi” és az „új”. A jelenkori igényeknek megfelelően kiülők kerülnek elhelyezésre a kertekben. Ezek sok esetben szaletlik, vagy pergolával körbevettek, melyekre kúszónövényeket futtatva megfelelő árnyékolás is biztosítható. Mindemelett pedig sokkal jobban illeszkedik környezetébe. Kialakításában mindenképp vegyük figyelembe a kerti arányokat - méretek, elhelyezési lehetőségek - és az alkalmazott anyagokat. A kerti építmények anyaga harmonizáljon az épülettel, illeszkedjen a kertbe.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNTTERÜLETEK

A beépítésre nem szánt területek a település legzöldebb részei. Egy olyan település életében, mint Hegyhátszentmárton, ahol védettségek sora próbálja fenntartani az egykori tájszerkezetet, nagyon fontos a változatosság, az egyes művelési ágakhoz javasolt ajánlások figyelembe vétele. Mennyivel szebb egy kis vagy közepes táblaméretű búzamező körülötte széles mezsgyével vagy védő erdősávval, mellette gyepes területek, kissé a távolban egy vízfolyás galériaerdővel szegélyezve, mint egy homogén, nagytáblás szántóföld. E település különösen is diverz képet tud festeni, hiszen domborzati formái alapvetően meghatározó látványt nyújtanak.

ERDŐTERÜLET

A meglévő erdőterületek más művelési ágba (pl. gyepek, szántók) történő átváltása nem javasolt. Új erdőterületek kijelölésekor figyelembe kell venni az adott termőhely jellemzőit, értékét, mert bár előnyös a minél több fával borított terület, de a magas vagy jó minőségű termőföldekre nem szükséges erdőt telepíteni.

Ökológiai és településképi szempontból is cél legyen az erdők változatos fajkészletének fenntartása, biztosítása, szükség esetén elősegítése. A diverz, többszintes növényállomány stabilabb életközösség, mint a gyakran egykorú, szinte teljesen azonos fajokból álló. Kiemelten kell kezelni a honosság kérdését. Törekedni kell a területen őshonos fajok, fajták alkalmazására, hiszen ezen növények azok, amelyek a térségben leginkább otthon érzik magukat, alkalmazkodtak a helyi klimatikus viszonyaihoz, jól tűrik az időjárási szélsőségeket. Napjainkban sajnos egyre nagyobb gondot okoznak az inváziós, sok esetben egyben idegenhonos fás- és lágyszárú fajok, amelyek egyre nagyobb teret hódítanak. Ezek visszaszorítására nagy figyelmet kell fordítani: megfelelő kezeléssel, fenntartással - védett környezetben lehetőség szerint biológiai módszerek alkalmazásával - időben meg lehet fékezni ezen fajok nagy mértékű terjeszkedését.

KÜLTERÜLETI FASOROK, MEZŐVÉDŐ SÁVOK, MEZSGYÉK

Településképi szempontból meghatározó képet adnak a karakteres fasorok. Visszaidéznek, híven tükrözik az egykori tájszerkezet, úthálózat fő elemeit. Ökológiai szempontból pedig mikroélethelyként - búvó-, táplálkozó-, fészkelőhely - funkcionálnak a különféle állatfajok számára. Az utak fásításánál figyelembe kell venni, hogy milyen jellegű közlekedési felületről van szó. Egy forgalmasabb út esetében be kell tartani a közlekedésbiztonsági szempontokat, miközben a megfelelő árnyékolás, díszítés elveit is körültekintően alkalmazzuk. A földutak mentén kicsit nagyobb a szabadság. Egy viszont mindkét esetben közös: az erdőkhöz hasonlóan a fasorok, mezővédő sávok esetében is törekedni kell az őshonos fajok, fajták választására. Hegyhátszentmárton esetében a következő fajok ajánlottak: kocsányos tölgy, kocsánytalan tölgy, gyertyán, magas kőris, heyi juhar, mezei juhar, kislevelű hárs, nagylevelű hárs, ezüsthárs. Kerülni kell az invazív fajok telepítését.

A mezsgyék nem csupán fásszárúakból állnak. Gazdag gyepes aljnövényzet gondoskodik a talaj megfelelő takarásáról. Minden fásítás, mezővédő sáv kedvező mikroökológiát jelent a művelésre nézve is, hiszen felfogják a károsító szeleket, megvédik a veteményt az esetlegesen beérkező szennyeződésektől és szűkebb környezetben javítják a klimatikus viszonyokat (hőkiegyenlítés, kedvező páratartalom).

GYEPTERÜLETEK (KASZÁLÓ, LEGELŐ, RÉT)

A gyepterületek is különösen értékes, megőrzendő elemei a külterületnek. Ökológiai kiegyenlítő funkcióval rendelkeznek ezek is. Fenntartásuk során mérlegelni kell a rendelkezésre álló lehetőségeket, gazdasági viszonyokat. A legeltetéssel kezelt gyepek nagyon környezetkímélő módúak lehetnek. Az állatok segítenek a gyepek trágyázásában, a nemkívánatos fászszerűak visszaszorításában. Azonban ügyelni kell a mértékletességre, nem szabad túllelgetetni a területeket, mert akkor ellentétes irányba is fordulhat a kedvező állapot: a letarolt, lepusztított felszínek kopárokka válhatnak, melyek nem megfelelő vízháztartási viszonyok mellett kiszáradnak, és megindul az erózió folyamata. Ennek elkerülésére a lehető legnagyobb mértékben törekedni kell.

A gyepterületeken hagyományos technológiával szabad gazdálkodni, évente legalább egyszeri kaszálását el kell végezni. A kaszálás és a legeltetés időpontjait a természetvédelem érdekeinek megfelelően kell meghatározni. Meg kell akadályozni a spontán beerdősülést. A gyepterületek nagyrésze Natura 2000 hálózathoz tartozik, ezért inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással.

KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

Egy település életében kiemelten fontos a közparkok, közkertek, közhasználatú zöldfelületek szerepe. Ugyan egy faluban van lehetőség a szabadban való időtöltésre, hiszen erre megfelelő alapot nyújt a kert, mégis szükség van a közösségi terekre, amelyek egy része lehetőleg minél „zöldebb” legyen. Hegyhátszentmártonban igazi értelemben vett közkert, közpark nem található. Ezért felértékelődnek az utcák, utak mentén található zöldfelületek, mint például a porták előtti rendezett, virágos közterületi részek.

A szűk keresztmetszetű utcák miatt egységes fásítás nem lehetséges, de kisebb-nagyobb zöldsávok, kiültetések színesíthetik az utak mentét. Ezekben is alkalmazhatunk évelőket, egynyáriakat és alacsonyabb cserjéket, mint például mályvarózsát, orgonát, gyöngyvesszőt, bazsarózsát, pimpót.

FÉNYSZENNYEZÉS

Napjaink egyre fokozódó jelensége a fényszennyezés, a túlzott ki- és megvilágítás. Az alapvető biztonsági szempontok és a funkcionális szerepkör kielégítése, betöltése mellett egyre hangsúlyosabb az esztétikai élmények képzése is. Ennek során egyre több és több, minél inkább erős fényerejű fényforrásokat alkalmazunk olyan helyeken is, ahol feltétlen szükség nincs rá. A fényszennyezés elsősorban az élővilágot érinti kedvezőtlenül: megzavarja az egyes éjszakai állatok természetes életmódját. Természetesen nem szabad elfeledkeznünk a csillagos égboltról sem, mely túlzott kivilágítás esetén nem élvezhető. Gondoljunk csak nagyvárosainkra, kisvárosaink főként sűrűn beépített részeire, ahol az erős éjszakai fény miatt nem csodálhatjuk az égboltot. Vidéken, faluhelyen mennyivel könnyebb a helyzet, hiszen ott gyéresebb beépítéssel, közvilágítással, kevesebb üzlettel arányosan kisebb az éjjeli pluszfény jelenléte. Mindez viszont csak akkor érvényesül, ha megtartjuk a javasolt előírásokat, hiszen a vidéki települések is könnyen átalakulhatnak a városokat jellemző negatív irányba, melynek megelőzése a mi feladatunk.

Kerüljük el az 500 nanométernél rövidebb hullámhosszúságú fényt tartalmazó hideg, fehér fényű világítást. Ügyeljünk arra is, hogy a világítótestek mindig az aktuálisan megvilágítandó elemre, elemekre irányítsák a fényt, "ne szórják" feleslegesen más irányba. Az utcákat lehetőségeinkhez mérten egyenletesen világítsuk meg, viszonylag kicsi intenzitással. Érdeemes a kültéri világítást a használat idejéhez igazítani. Ennek értelmében azon órákban, mikor nagyon kevés, vagy akár elenyésző a használat, sokkal kevesebb fényre van szükség. A fénykibocsátás csökkentésével jelentős megtakarítások érhetőek el.

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA

ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK (AJTÓK, ABLAKOK, TORNÁCOK, ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK, HOMLOKZATKÉPZÉS) KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK KIALAKÍTÁSA

ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK

Csonkakontyos ház átmenő ereszpárkánnyal és díszes ablakkerettel

Szépen felújított csonkakontyos, lopott tornácos ház

Az előbbi ház tornáca

Csonkakontyos, oszlopos tornácos ház

Az előbbi ház bejárata, udvari homlokzata, valamint a hozzáépült pajta

Háromablakos ház oromzatán évszámmal, udvara felé toldalékkal

A toldalék ablakának műves osztása

*Parasztház nyomán szerkesztett új ház
oromzatos utcai homlokzata*

Udvar felől nyitott lábas pajta

Lábas pajta oszlopai között deszkafallal és kapuval

Újonnan épült pajta

RÉGI LAKÓHÁZAK SZÉP KÉMÉNYEI

ABLAKOK, ABLAKKERETEZÉSEK

A szokásostól eltérő szép zsalu

Régi ablakosztás

KERÍTÉSEK, KAPUK

Oszlopok közötti gyalogos és kétszárnyú deszkakapu

Gyalogkapu és kerítés szélesebb deszkázattal

ANYAGHASZNÁLAT

Hegyhátszentmárton esetében a fa a domináns anyaghasználat szempontjából. A kerítések, a karámok, az istállók, ólak, kerti kiülők, padok és egyéb épített elemek mind-mind a természetességet tükrözik.

KERTEK

IMPRESSZUM

Hegyhátszentmárton község Önkormányzata megbízásából

Készítette:

Godavszky Beáta

Szily Adrien

Varga Dalma

Fotó:

Godavszky Beáta, Rózsa Erzsébet, Szily Adrien

Hegyhátszentmárton, 2017.